

MOTÝĽ

HITLER

a HABSBURGOVCI

FÜHREROVA POMSTA CISÁRSKEJ RODINE

JAMES LONGO

HITLER
a **HABSBURGOVCI**

HITLER a HABSBURGOVCI

JAMES LONGO



VYDAVATELSTVO MOTÝL

HITLER AND THE HABSBURGS

Copyright © 2018 by James M. Longo

All rights reserved.

Translation © Dominika Trubačová 2019

Design © Motýl design 2019

Cover photo © Interfoto/Alamy Stock Photo, Everett Historical/Shutterstock

Slovak edition © Vydavateľstvo Motýl 2019

ISBN: 978-80-8164-206-7

*Pre moju manželku
Mary Jo Harwood
a pre Jej Jasnosť princeznú Žofiu
z Hohenbergu.*

Obsah

PRVÁ KAPITOLA	
Hitler v hoteli Imperial, 1938	9
DRUHÁ KAPITOLA	
Umelec, vojvoda a cisár	22
TRETIA KAPITOLA	
Je to žid?	31
ŠTVRTÁ KAPITOLA	
Lev a ovečka	45
PIATA KAPITOLA	
Žulové základy	59
ŠIESTA KAPITOLA	
Špión, zbeh a mierotvorca	73
SIEDMA KAPITOLA	
Osud	84
ÔSMA KAPITOLA	
Nevyspytateľná šťastena	97
DEVIATA KAPITOLA	
Akýsi tlmený kataleptický tranz	112
DESIATA KAPITOLA	
Exily	129
JEDENÁSTA KAPITOLA	
Demagóg s najpodrezanejším jazykom	141
DVANÁSTA KAPITOLA	
Blížiace sa hrôzy	154

TRINÁSTA KAPITOLA	
Jedna krv si žiada jednu ríšu	166
ŠTRNÁSTA KAPITOLA	
Slávnosť čarodejníc	180
PÄTNÁSTA KAPITOLA	
Duel	193
ŠESTNÁSTA KAPITOLA	
Zmluva s diablom	208
SEDEMŇASTA KAPITOLA	
Jedenáste príkázanie	221
OSEMNÁSTA KAPITOLA	
Apokalypsa	232
DEVÄTNÁSTA KAPITOLA	
Celá krajina bola ako začarovaná	242
DVADSIATA KAPITOLA	
Prízraky a vlastenci	255
DVADSIATA PRVÁ KAPITOLA	
Vypočuté a nevypočuté modlitby	268
DVADSIATA DRUHÁ KAPITOLA	
Dobrý boj	280
DVADSIATA TRETIA KAPITOLA	
Osud jednej rodiny	288
Podakovanie	297
Bibliografia	299
O autorovi	319

PRVÁ KAPITOLA

HITLER V HOTELI IMPERIAL, 1938

„V ten večer som sa rozhodol, že sa jedného dňa do hotela Imperial vrátim a prejdem sa po červenom koberci v tej istej trblietavej sále, kde tancovali Habsburgovci.“

ADOLF HITLER

14. marca 1938 o pol šiestej večer prešiel šedočierny Mercedes-Benz Adolfa Hitlera pomaly okolo zámku Schönbrunn až k hotelu Imperial v samom srdci Viedne. Tento štyridsaťosemročný rakúsky rodák sa vrátil, aby pokoril mesto a krajinu, ktoré kedysi pokorili jeho. Pred dvadsiatimi piatimi rokmi sa Hitler potuloval po uliciach Viedne, kde hladný a bez domova zasnívane sedával na lavičke v parku v schönbrunnských verejných záhradách. O desať rokov neskôr skončil v nemeckom väzení za vlastizradu. Na jar roku 1938 však bol nespochybniteľným diktátorom oboch národov.

Zámok Schönbrunn a Viedeň boli kedysi domovom kráľovskej a cisárskej rodiny Habsburgovcov, vládcov ríše, ktorá sa rozpínala cez Európu do celého sveta. Zárodky Hitlerovho

pozoruhodného vzostupu k moci, jeho faustovský príbeh cesty na vrchol mali svoj pôvod v jeho nenávisti k Habsburgom a ich nadnárodnej vízii budúcnosti Európy.

Hitlerov elegantný, ťažko opancierovaný automobil so sklápacou strechou nepotreboval v ten deň žiadne nepriestrelné okná ani pancier. Niekoľko hodín pred jeho príchodom Hitlerova armáda zložená zo stotisíc nemeckých vojakov obsadila jeho rakúsku domovinu bez jediného výstrelu. Ako tak stál vzpriamene a s vážnou tvárou pred pohľadmi Rakúska a celého sveta, vítali ho búrlivé ovácie. V blízkom období dosiahne ešte mnoho neuveriteľných politických a vojenských víťazstiev, ale žiadne nebude také sladké ako toto. Už od detstva bolo jeho najväčším snom zjednotiť Rakúsko a Nemecko a zničiť všetko, čo pre neho predstavovala habsburská ríša. Všetko ostatné bolo len dôsledkom týchto dvoch ambícií. V toto klamlivo príjemné marcové popoludnie dosiahol polovicu svojich cieľov. Tá druhá mala zabiť milióny ľudí a zdevastovať väčšinu Európy.

Adolf Hitler sa mohol ubytovať v ktoromkoľvek z veľkolepých viedenských zámkov, no trval na tom, že musí byť v hoteli Imperial. Mal preňho mimoriadnu príťažlivosť. Pred dvomi desaťročiami, keď bol ešte Hitler neúspešným študentom umenia a musel si zarábať peniaze odhadzovaním snehu, sa na prahu tohto hotela odohrala jedna zásadná udalosť. Išlo o slávnostné privítanie na počesť habsburského nástupcu na trón arcivojvodu Karola a jeho ženy arcivojvodkyne Zity. V ten večer, keď sa Hitler víťazoslávne vrátil späť do mesta, ktoré ho odmietlo, svojmu sprievodu vyrozprával iba jeden príbeh z osudového obdobia piatich rokov, ktoré vo Viedni strávil. Spomienka, o ktorú sa podelil, sa odohrala v jednej ukrutne studenej noci:

„Vo vstupnej sále som videl žiarivé svetlá a lustre, ale vedel som, že je pre mňa nemožné tam vstúpiť. Jedného večera, po silnej búrke, ktorá naviala niekoľko desiatok centimetrov snehu, som dostal šancu zarobiť si nejaké peniaze na jedlo tak, že ho pomôžem odpratať. Iróniou osudu sme piati alebo šiesti z mojej skupiny dostali za úlohu vyčistiť ulicu a chodník práve pred hotelom Imperial. Videl som Karola a Zitu, ako vystúpili zo svojho cisárskeho koča a pompézne prešli po červenom koberci do hotela. My, úbožiaci, sme lopatami odhadzovali sneh zo všetkých strán a snímali klobúky zakaždým, keď prišla šľachta. Ani sa len na nás nepozreli, hoci ešte stále cítim vôňu parfumu, ktorá sa vinula k našim nosom. Boli sme pre nich, a vlastne pre celú Viedeň, asi takí dôležití ako ten sneh, čo padal celú noc. A tento hotel nemal ani tolko slušnosti, aby nám poslal čo i len šálku horúcej kávy. V ten večer som sa rozhodol, že sa jedného dňa do hotela Imperial vrátim a prejdem sa po červenom koberci v tej istej trblietavej sále, kde tancovali Habsburgovci. Nevedel som ako alebo kedy, ale čakal som, kedy tento deň príde, a dnes večer som tu.“

Jeho uchvátení poslucháči ocenili tento príbeh kedysi zabudnutého muža, ktorý prevrátil svet hore nohami, búrlivým potleskom. Len málo ľudí v dejinách pochádzalo z rovnako biednych pomerov a vyšplhalo sa tak vysoko za taký krátky čas. Teraz, v ten istý večer ako Adolf Hitler spojil Nemecko, svoju adoptívnu krajinu, so svojím rakúskym rodiskom, sa jeho myšlienky neupínali na oslavy, ale na pomstu. Nesmerovali ku Karolovi, ktorý zomrel v roku 1922, ani k Zite, ktorá žila v exile v Belgicku. Namiesto toho sa sústredil na kráľovské siroty po arcivojvodovi Františkovi Ferdinandovi, mužovi, ktorého vražda v roku 1914 rozpútala prvú svetovú vojnu.

Krátko pred Hitlerovým príchodom do hotela Imperial vojvoda Maximilián Hohenberg, arcivojvodov najstarší syn, musel aj s manželkou a piatimi deťmi z toho istého hotela utiecť, aby sa ukryli.

V priebehu niekoľkých hodín po Hitlerovom návrate do Rakúska sa vojvoda premenil z ľudskej tváre monarchie na odsúdeného nepriateľa štátu a svoj domov v paláci musel vymeniť za nacistické väzenie. Jeho pád bol rovnako dramatický ako Hitlerov vzostup k moci. Adolf Hitler a jeho nacistickí stúpenci mali zoznamy nepriateľov s menami tisícok Rakúšanov, ktorí mali byť odstránení. V priebehu niekoľkých týždňov bolo zatknutých sedemdesiatdeväťtisíc ľudí, no prví dvaja muži, ktorých gestapo zatklo, deportovalo do Nemecka a uväznilo v Dachau, neboli židia, Česi ani zahraniční prisťahovalci, ktorých Hitler odsudzoval a démonizoval. V tú istú noc, ako Hitler dosiahol svoj najväčší úspech, boli prví dvaja Rakúšania, ktorých vodca dal zatknúť, Maximilián a Ernst Hohenbergovci, synovia Františka Ferdinanda. Hitler prikázal Hermannovi Göringovi a Heinrichovi Himmlerovi, aby s nimi nemali žiadne zľutovanie, a títo dvaja ustavične súťažiaci rivali mu veľmi ochotne vyhovel.

Po obsadení Rakúska Hitler tiež vydal rozkaz, aby gestapo vykonalo o niečo tajnejšiu operáciu. Agenti gestapa dostali príkaz pomôcť židovskému lekárovi, ktorý sa staral o Hitlerovu matku počas jej poslednej a smrteľnej choroby, aby mohol emigrovať do Spojených štátov. Dokonca aj dvaja židovskí dôstojníci, s ktorými Hitler slúžil počas prvej svetovej vojny, dostali jeho osobnú ochranu. Tak ako jeho rodinný lekár, aj oni dostali možnosť uniknúť holokaustu, ktorý mal už onedlho zachvátiť európskych židov. Hitlerov neslávne známy antisemitizmus bol občas selektívny, no synom Františka Ferdinanda nebol ochotný prejavíť žiadne zľutovanie. Nenávisť voči nim bola pre

Hitlera oveľa osobnejšia než nevraživosť, ktorú pociťoval k jeho mŕtvym rodičom, alebo odpor k miliónom nevinných obetí, ktoré mali už zakrátko zomrieť v jeho mene.

Popri tom, ako sa správy o zatknutí bratov Hohenbergovcov dostávali na titulné strany novín v Európe a v Amerike, ženy, ktoré ich milovali, bojovali. Ich manželky, sestry a spojenkyne viedli proti nacistom vo Viedni, v Prahe a Berlíne neúnavnú partizánsku vojnu, aby bratov Hohenbergovcov oslobodili. Hitler a jeho gestapo čelili inteligencii, sile a odolnosti žien, ktoré boli motivované láskou, rovnako ako boli nacisti motivovaní nenávisťou.

• • •

Zárodky Hitlerovej osobnej pomsty voči zaniknutej habsburskej ríši, mŕtvemu arcivojvodovi a sirotám šľachtického pôvodu, ktoré po ňom ostali, majú svoj pôvod oveľa skôr, než bolo jeho osobné stretnutie s Habsburgovcami pred hotelom Imperial v jeden zasnežený večer.

Krátko pred Hitlerovým narodením v pohraničnom meste Braunau am Inn zomrel korunný princ Rudolf, charizmatický tridsaťosemročný dedič habsburského trónu. Kvôli nešikovným pokusom vlády zatajiť skutočnosť však bolo ťažké zistiť, či išlo o samovraždu alebo o úkladnú vraždu. Anglický veľvyslanec hovoril mnohým z duše, keď vyhlásil: „Je to všetko záhada, záhada, záhada.“ Habsburská ríša, ktorá držala strednú Európu pohromade šesť storočí, sa z toho nikdy celkom nespamätala. Cisár František Jozef mal iba jediného syna – Rudolfa. Žiadna dcéra ani príbuzná ženského pohlavia po ňom trón zdediť nemohla. Cisár preto, aby vyplnil toto nebezpečné vákuum, ktoré zrazu vzniklo po Rudolfovej smrti, neochotne zvolil za svojho nástupcu svojho najstaršieho synovca, arcivojvodu Františka Ferdinanda. To však nebola veľmi populárna

volba. Arcivojvoda bol považovaný za takmer mŕtveho muža, bol to chorľavý introvert a nikto nečakal, že sa dožije príliš vysokého veku. Náhle zmiznutie obľúbeného korunného princa z verejného života vrhlo Františka Ferdinanda do roly, na ktorú jeho krehká osobnosť nebola pripravená. Stefan Zweig, najslávnejší spisovateľ rakúskeho pôvodu, napísal, že Františkovi Ferdinandovi chýbala vlastnosť, ktorú si Viedenčania cenia zo všetkého najviac – šarm.

Nikto by si nebol pomyslel, že tento nenápadný, drobný, polomŕtvy arcivojvoda, ktorý sa narodil ďaleko od Viedne na prenatatom zámku, by sa jedného dňa mohol stať cisárom. Jeho vlastná matka ho odvrhla niekoľko minút po narodení. Pomedzi to, ako sa snažila sťažka dýchať, vykrikla: „Odneste to preč. Ak neprežije, nechcem to vidieť.“ S odmietaním sa František Ferdinand stretával celý svoj život. Chabé zdravie, slabé známky v škole, nervózna povaha a náchylnosť na výbuchy zlosti z neho urobili najmenej obľúbeného Habsburga jeho generácie. V rodine, ktorá bola známa svojou schopnosťou ovládať cudzie jazyky a jazdu na koni, František nezládal ani jedno a nezdedil ani prítažlivé črty a uhladenosť, ktorými jeho bratranec Rudolf, ktorý teraz všetkým tak nesmierne chýbal, oplýval. Jedine Františkove prenikavé modré oči o ňom prezrádzali, že je z rodu Habsburgovcov, pre väčšinu ľudí však boli aj tie nepreniknuteľné.

Hlboko pod nimi a jeho drsným vzhľadom sa však ukrývala prvotriedna myseľ a vízia budúcnosti Rakúska a Európy, ktorú si žiadny iný štátnik nedokázal predstaviť. A keď chcel, vedel použiť aj svoje zásoby uštipačného humoru a prekypovať šarmom. No František Ferdinand aj celé Rakúsko žili v melancholickom tieni, ktorý zostal po mŕtvom korunnom princovi. Len veľmi málo známych osobností tejto doby malo toľko lásky, obdivu a charizmy ako Rudolf.

Niektorí veria, že práve toto bremeno a vysoké očakávania, ktoré v ľuďoch vyvolával, ho dohnali na pokraj šialenstva a viedli k jeho predčasnej smrti. Šok, škandál a prázdnota, ktoré po sebe Rudolf zanechal, Františkovi Ferdinandovi život nijako neľahčovali.

Zosnulý otec Adolfa Hitlera Alois, ktorý bol nadšeným priaznivcom habsburskej dynastie, uctieval starnúceho rakúskeho cisára Františka Jozefa rovnako, ako mladšia generácia uctievala Rudolfa. Nepamätal si časy, keď František Jozef nesedel na tróne. Jeho cisárske a kráľovské apoštolské veličenstvo bolo cisárom od roku 1848 a tvrdohlavo prežilo päť mladších dedičov trónu. V modernom svete plnom neustálych zmien bol tento panovník stelesnením stability a trvalosti.

Alois Hitler strávil celú svoju kariéru ako colný úradník v byrokratickom labyrinte habsburského ministerstva financií. Bol to jediný spôsob, ako získať aspoň nejakú slávu v jeho inak nevelmi úspešnom živote. Toto chatrné spojenie s cisárskym rodom Habsburgovcov ho v jeho mysli oprávňovalo stať sa povýšeneckým tyranom v práci a násilníckym puntičkárom doma.

Zbožne oslavoval každé narodeniny Františka Jozefa, fúzy nosil vždy upravené „podľa nášho najvyššieho pána cisára“ a svoje deti pravidelne zastrašoval, zosmiešňoval a bil. Ľudí a hodnoty, na ktorých si Alois Hitler zakladal, jeho syn Adolf odmietal. Hitler ako mladý školák našiel spriaznenú dušu vo svojom obľúbenom učiteľovi. Dr. Leonard Pötsch bol skrytý rasista a zapálený nemecký vlastenec, ktorého nikdy neomrzelo robiť si posmech z Habsburgovcov a ich mnohonárodnostnej ríše. Hitler neskôr o Pötschovi napísal: „Jeho oslnivý rečnícky prejav nás nielen fascinoval, ale doslova nás uvádzal do vytrženia... sedeli sme tam, často horiaci nadšením,

a občas nás dojal až k slzám... v tej chvíli som sa stal tak trochu revolucionárom.“

V skutočnosti bol Hitler rebel už od základnej školy. Tyranizoval ostatné deti a pravidelne zápasil so svojimi učiteľmi náboženstva, najmä s otcom Salesom Schwarzom. Katolícku cirkev so všetkými svojimi rituálmi a habsburskú monarchiu, ktorá v krajine vládla počas jeho detstva, považovala väčšina Rakúšanov za jedno a to isté. Otec Schwarz mu dohovárал: „Mal by si vo svojom srdci niesť ideály našej milovanej krajiny, našich milovaných Habsburgovcov. Ten, kto nemiluje cisársku rodinu, nemiluje ani cirkev, a ten, kto nemiluje cirkev, nemiluje ani Boha.“ Hitler sa tomu len smial. Schwarz jeho matke povedal, že jej syn je „stratená duša“. Tak ako väčšina Rakúšanov, aj Adolf Hitler, revolucionár bez duše, bol presvedčený, že revolúcia nie je možná, pokiaľ je starý cisár stále nažive. Reformátori a revolucionári verili, že zmena príde až vtedy, keď sa František Jozef ocitne na tom istom mieste ako jeho syn a stodvanásť dávnych predkov – vo viedenskej cisárskej krypte. Dokonca aj sám cisár sa obával, že po jeho odchode nastane revolúcia. Neveril, že by tomu jeho synovec František Ferdinand dokázal zabrániť. Adolf Hitler mal však obavy, že to bude naopak. Videl arcivojvodu ako niekoho, kto bude viesť revolúciu namierenú proti nemu tým, že predá nemecké Rakúsko ľuďom, ktorých Hitler považoval za etnicky podradných.

Po Rudolfovej smrti nebolo celkom zrejmé, akým smerom František Ferdinand povedie najväčšiu multikultúrnu ríšu v strednej Európe, no jeho svadba v roku 1900 bola istým náznakom. Habsburg takého urodzeného pôvodu ako on si mohol vziať ktorúkoľvek nemeckú princeznú z kráľovských a cisárskych dvorov po celej Európe. Namiesto toho si vzal za ženu Slovanku, českú grófkou, ktorú fanatický rasista, ako

bol Hitler, považoval za *Untermenschen*, podčloveka, akéhosi trójskeho koňa z najväčšej etnickej menšiny v ríši. Pre Hitlera bol tento sobáš absolútne odporný, bol to dôkaz narastajúceho miešania rás, kríženia a asimilácie, ktoré ohrozovali rakúskych Nemcov. Arcivojvoda navyše žil so svojou rodinou kúsok od Prahy, v českom rodisku svojej manželky, radšej než v niektorom z mnohých rakúskych zámkov, ktoré mu boli k dispozícii, čo ešte väčšmi prehľbilo Hitlerovu nedôveru, ktorú voči nemu pociťoval. Pre Hitlera bol František Ferdinand človek, ktorý zradil svoje nemecké korene svojou toleranciou k etnickým a náboženským skupinám, ktoré ničili Rakúsko.

Počas šiestich storočí Habsburgovci rozširovali svoju ríšu nie pomocou pruských mečov a vojen, ktoré doktor Pötsch tak rád ospevoval vo svojich prednáškach, ale predovšetkým cez manželské zväzky. Výsledkom bolo dvanásť rôznych národností, stovky etnických skupín, nespočetné náboženské tradície a viac než päťdesiat miliónov občanov, ktorým všetkým vládol František Jozef. Žiadna ríša na svete nebola rozmanitejšia.

Strýko Františka Ferdinanda bol uctievaný ako hlava štátu v dvanástich rôznych jazykoch v tisíckach škôl naprieč celou strednou Európou. Rakúšania ho uznávali ako svojho cisára. V Maďarsku, Česku, Chorvátsku, Slovinsku, Dalmácii a Galícii bol kráľom, v Krakove veľkovojomom, v Transylvánii veľkokniežaťom a v Lotrinsku, Salzburgu, Štajersku, Korutánsku, Sliezske a v Modene bol vládnucim vojvodom. Či už to bolo vďaka jeho titulom, histórii, tradíciám alebo rodinným väzbám, osobná lojalita k Františkovi Jozefovi spojila všetky tieto rozmanité kúsky jeho habsburskej tapisérie do jedného z najväčších, najbohatších a najmocnejších impérií na svete. Otvorené hranice a rozmanitosť, ktoré František Jozef a František Ferdinand podporovali v rámci habsburskej ríše, Hitlera poburovali.

Preňho boli prisťahovalci rakovinou, ktorá mu kradla budúcnosť a ničila Rakúsko. Ich spoločenské a ekonomické úspechy boli popri tom, ako sa jeho vlastné sny o kariére umelca alebo architekta rozpadali, osobnou urážkou. Práve počas svojho niekoľkoročného pobytu vo Viedni Hitler začal byť presvedčený, že imigrácia zaplavuje a pohlcuje nemecký národ, jazyk a kultúru. Pre miešanie rás, kultúr, jazykov a náboženstiev podľa neho hrozilo, že bude populácia rakúskych Nemcov vytlačená na okraj a spraví z nich menšinu v ich vlastnej krajine. Jeho spolubývajúci si na to neskôr spomínali: „Jeho hnev sa obrátil proti štátu ako takému a tej zlátanine desiatich alebo dvanástich, alebo bohviekoľkých národov, ktoré toto monštrum habsburských manželstiev vytvorilo.“

Viedeň za vlády Habsburgovcov Hitlera presvedčila, že iba politický prevrat alebo vojna môžu nemecké Rakúsko zachrániť pred vlnou prisťahovalectva a asimilácie. No aj keď si cisár František Jozef toto nebezpečenstvo neuvedomoval, aspoň si vzal za manželku Nemku, dobrú bavorskú princeznú. Jeho nepopulárny dedič však už nie. To, že sa František Ferdinand oženil s českou grófkou, z neho v Hitlerových očiach spravilo najnenávidenejšieho Habsburga zo všetkých. Dávno pred tým, než sa u neho prejavili akékoľvek známky antisemitizmu, ktorý ho vo Viedni úplne pohltil, neboli predmetom Hitlerovho posmechu židia, ale jeho českí spolužiaci. Vojvodovo manželstvo tak potvrdilo jeho najhoršie obavy. František Ferdinand a jeho česká manželka boli tí, ktorí stáli za slavizáciou, marginalizáciou a rozkladom nemeckého Rakúska.

Arcivojvoda bol členom konzervatívnej rodiny, ktorá si zakladala na tradíciách, a preto sa neočakávalo, že z neho bude reformátor, a už vôbec nie mierotvorca. Ako vojak bol neslávne známy tým, že na svojich cestách po štyroch kontinentoch zabil stovky tisíc zvierat. Napriek tomu mal víziu

mieru a plán, ako ho dosiahnuť. Arcivojvoda bol tiež jedným z mála členov kráľovskej rodiny, ktorí cestovali do Ameriky. Etnickú rozmanitosť, ktorú tam videl, považoval za ich silu, študoval a obdivoval dômyselnosť federálneho systému vlády Spojených štátov a spolu so svojou manželkou si medzi Američanmi našli blízkych osobných priateľov. V príhovore, ktorý sa chystal predniesť pri svojej korunovácii na trón, stálo:

„Prajeme si pristupovať s rovnakou láskou k všetkým národom tejto monarchie, k ľuďom každého postavenia a náboženského vyznania. Vysoko alebo nízko, chudobní alebo bohatí, všetci si budú rovni pred trónom. ... Všetci ľudia pod naším žezlom budú mať rovnaké právo zapojiť sa do bežných záležitostí monarchie. Táto rovnosť si vyžaduje, aby každému z nich bol zaručený národný rozvoj v súlade so spoločným záujmom monarchie a aby všetkým národom, všetkým spoločenským triedam a všetkým povolaniam, tam, kde to tak ešte nie je, bolo umožnené pomocou spravodlivých volebných zákonov chrániť svoje záujmy.“

Dlhoročný pobočník arcivojvodu napísal: „František Ferdinand mal v sebe niečo, čo ho povýšilo nad ostatných Habsburgov, a to vrátane starého cisára. Oslobodil sa od tradičných zvyklostí... k problémom pristupoval po svojom... premýšľal nad novými otázkami... apeloval na kompetentnosť a skúsenosť, nech ich už našiel kdekoľvek, v úrade alebo mimo neho.“

Mnohí ľudia mimo Rakúska Františka Ferdinanda vnímali ako stelesnenie budúcnosti plnej nádeje a mieru. Medzi nimi bol aj nemecký cisár zastupujúci národ, ktorý Adolf Hitler tak nesmierne obdivoval. Princezná Viktória Luisa, dcéra cisára Viliama II., napísala, že jej otec nikdy nevedel pochopiť, prečo tak